

FRITZ PÉTER
SZEGEDY-MASZÁK MARIANNE

KOROK ÉS ÉLETEK

*Határtalan
magyar történelem*

ELSŐ FEJEZET

Történelem nélküli élet

Ahogy elkezdtem gondolkozni a történetemen, rájöttem, milyen nehéz lesz megértetni az olvasókkal, hogy amikor én felnőttem, szinte semmit sem tudtam a családom háttéréről. Akkoriban, a második világháború alatt, veszélyes volt bármit is elmondani, mert egy véletlenül elejtett mondat is bajba sodorhatta a családot. Nem mintha én bármiféle veszélyt jelenthettem volna, hiszen épphogy megtanultam járni. Ez a hozzáállás később is kifizetődött, a kommunizmus alatt, amikor a diszkréció – vagy annak hiánya – jelentette a különbséget egy viszonylag nyugodt, bár korlátok közé szorított, és egy szigorúan megfegyvelmezett élet között. Az a tény, hogy a családom múltja fontos, és fontosak a felmenők is, elég alapot adott a diszkrécióra. Ez talán megmagyarázza a családi történelembe és mitológiába vetett mély hitemet.

Megszállottja vagyok a családfakutatásnak: a gyerekeimnek és az unokáimnak tudniuk kell, hogy kinek a leszármazottai, és ezen nem csupán a felmenők nevét, foglalkozását és házastársi kapcsolatait értem. A család úgy lesz erős és marad fenn sokáig, ha ismerjük a mitológiánkat, a történeteket, a legendákat, az élénk színekkel megfestett képen jelen lévő szereplők sokaságát, ezt

a tudást az egyik generáció adja át a másiknak. A birtokolt tárgyak hasznosak, de nem ezek tartanak össze egy családot. Egy családot a közös identitás és a családi mitológia tart össze. Ez biztosítja a gyökereket. Ez biztosítja egyediséget. A múltunkban elrejtett részletek tesznek minket egyedivé, és segítenek megérteni saját magunkat, helyünket és szerepünket a mások életében és a saját életünkben is.

A szüleim azonban nem így látták. A döntésük – már ha döntés volt egyáltalán, és nem ösztön – gyakorlati szempontból nagyon hasznosnak bizonyult. A kommunista Romániában élve semmi szükségünk nem volt arra, hogy potenciális osztályellenségként felhívjuk magunkra a figyelmet. Jobb volt inkább meghúzni magunkat. Emlékszem egy alkalomra, amikor kisgyerekként anyámmal kenyérért álltunk sorba. Valaki megpillantott minket, odajött hozzánk, és megszólította az anyámat: – Bárónő. – A sztálinizmus idején egy ilyen üdvözlés következményeként könnyen a Gulagon kötött ki az ember. Anyám gondolkodás nélkül megfogta a kezemet, kilépett a sorból, és elsiettünk.

Szüleim, Éles Kató és Fritz László szerencsésnek mondhatták magukat, mert mindig sikerült kényelmes életet teremteniük, akármilyen helyzetben találták is magukat. Személyiségüknek és vérmérsékletüknek köszönhetően nem sajnálták magukat az elveszett vagyonuk miatt, pedig nem kevésről beszélünk: hatalmas ingatlanok Budapesten és vidéken, a státuszérzékeny társadalomban oly sokat jelentő magántanárok, kényelem és luxus. Boldog

házasságban éltek, mindketten gyakorlatiasak voltak, és ahogy most visszaneztek, szerencsések, mert nagyjából a második világháború kitörésével egy időben házasodtak össze. És háború volt akkor is, amikor anyám 1942-ben teherbe esett.

Nehéz döntés előtt álltak: tényleg gyereket akarnak nevelni ebben a veszélyes és bizonytalan világban, ráadásul egy zsidó gyereket, vagy nem lenne inkább okosabb elmenni a helyi bábához, és megszakíttatni a terhességet? Annyi tényező befolyásolta döntésüket, hogy képtelenek voltak racionálisan gondolkodni. Nem tehettek mást, mint a sorsra bízták a dolgot. Apám levitt két szál gyufát a házmester lányához. Az egyik szálát kettétörte, ujjai közé fogta a másikkal együtt úgy, hogy csak a gyufaszálak foszforos feje látszott, majd a kislány elé tartotta a kezét. Anyámmal abban állapodtak meg, hogy amennyiben a kislány a törött gyufát húzza ki, akkor megszakíttatják a terhességet. A választ természetesen tudjuk. De egy pillanatra érdemes belegépzelnünk magunkat a helyzetükbe, ahogy ott ülnek egy naiv román kislánnyal szemben, aki élet-halál kérdésben készült döntést hozni. A kislánynak nyilván sejtelme sem volt arról, hogy mit jelentenek a gyufaszálak. Apám kinyújtotta a kezét, a kislány pedig kihúzta az ép gyufaszálát. A szüleim nem terveztek gyereket vállalni, így létem egyfajta szervezett véletlenként kezdődött, hogy aztán egész életem néha jobban, néha kevésbé sikerült szervezett véletlenek sorozata legyen.

MÁSODIK FEJEZET

Történelemmel átítatott élet

Amerika imádott bevándorlói mítosza nagyjából így hangzik: a szerencsétlen bevándorló megszökik az üldöztetés – vagy szegénység, vagy a fojtogató intellektuális légkör, vagy a spirituális elkárkozás, vagy csak egy unalmas élet – elől, és feltehetően kisgyerekek társaságában megérkezik az Egyesült Államokba. Ha egy pillanatra elfeledjük a még frissen bennünk élő, migránsokkal egybeégett képeket ketrecben tartott gyerekekről, tengerbe fordult csónakokról, goromba határőrökről, kiderül, hogy ez a mítosz optimista, tiszta és minden, csak nem komplikált.

A bevándorló megérkezik, talán még egy kis pénze is maradt az utazás végére. Lehet, hogy van családja, vannak rokonai Amerikában, vagy már ismerős közösségbe érkezik, a korábban elmenekültek közé, vagy van pár együttérző vallásos intézmény, esetleg néhány nonprofit szervezet, amely lakhatással, ruhákkal, sőt tanulási és munkalehetőségekkel várja őt. Ekként kezdődik az új élet története: a szülők látástól vakulásig dolgoznak, hogy gyerekeik élvezhessék mindazokat az előnyöket, amelyeket az ország kínál, miközben a munkához való

példás hozzáállásukkal a siker kulcsát is felmutatják hozzá. Pénzt spórolnak. Házat vesznek. A gyerekek pedig megismétlik szüleik sikerét először az iskolában, majd az életben is. A szegénységet lassan feledésbe taszítja a mérsékelt jómód, és a következő generáció tagjai már kivételes sikereket érnek el az ezzel járó társadalmi státussal és vagyonnal együtt.

Számomra mindig úgy tűnt, hogy a szokványos amerikai bevándorlósztori pszichológiai mozzanatrugója a várakozás, az elvárás és a remény, hogy a gyerek jövője jobb lesz szülei múltjánál. Nem elég, hogy ez a remény legitimizálja az esetleg túlzottnak vélt áldozatokat, de a gyerekeknek valós célt kínál, az elismerés pozitív érzését, illetve jövőbeni nyugalmat és jómódot. Ahhoz, hogy a bevándorló valóban elérje mindezt, megfelelő hozzáállás szükségeltetik, valamint eltökéltség, iskolázottság, fegyelem és, igen, szerencse is.

Az én esetemben és a két bátyáméban is ez az amerikai bevándorló tapasztalat azonban teljes egészében hiányzott, kivéve, hogy családunk a második világháború után vándorolt be az Egyesült Államokba. Egyikünk sem képzelte, hogy valaha is elérhetnénk ugyanazt a sikert, gazdagságot, befolyást, történelmi jelentőséget és társadalmi státust, amit szüleink és nagyszüleink élveztek. A mi életünk az övéknél csakis kevésbé érdekes, kevésbé kifinomult és kevésbé fontos lehetett. Nem arról volt szó, hogy nem lett volna érdemes megpróbálnunk elérni mindazt, amit ők elértek a hagyományos siker értelmében, de ahogy egyszer már leírtam: „Az étkezőasztalunk